

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Otoportre Şiirleri Aracılığıyla Kendisine ve Hayata Karşı Bakış Açısı Üzerine Bir İnceleme

An Analyse of Bedri Rahmi Eyüboğlu and His View of Life Through His Self-Portrait Poems

Yıldray BULUT *

Öz

Bedri Rahmi Eyüboğlu, okul yıllarından itibaren hayatının son dönemlerine kadar kendini kültür ve sanatın gelişimine adanmış, bu uğurda eserler ortaya koyarak halkın bu yönlerden kalkınmasını sağlamak için çalışmış önemli bir şahsiyettir. Onun, sanat dallarından resim ve edebiyata -özellikle de şiire- dair hissettiği tutku, oldukça başarılı ve üzerine çalışmalar, araştırmalar yapılabilecek eserler vermesini sağlamıştır. Bu eserler yoluyla sanatçının biyografisi, kişilik yapısı ve hayata bakış açısı gibi hususlarda bilgilere ulaşmak mümkündür. Her sanatçı, ortaya koyduğu eserlerde kendine ait bir parça sunmayı, biyografik hayatı ve fikir yapısı hakkında bir ipucu bulundurmamayı tercih etmeyebilir. Ancak Bedri Rahmi Eyüboğlu böyle bir sanatçı değildir. O, eserlerinin çoğunda bir şekilde kendisiyle ilgili bilgiler paylaşmış, bazılarında tarihsel veriler ortaya koymuştur. Portre resimlerinin altına yazmış olduğu dizeler ve otoportre olarak adlandırılacak şiirleri bu bilgilere ulaşabilmek için yeterli delillerdir. Bu çalışmada söz konusu şiirlerden sunulacak örnekler ve açıklamalar yoluyla Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun hayatla ve kendisiyle ilgili yargılarının neler olduğuna ulaşılmaya çalışılacaktır.

* Öğr. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi
Ortak Dersler Bölümü
yildraybulut@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-3555-4487
Bartın / TÜRKİYE

* Lecturer. Assist. Prof. Dr., Bartın
University, Department of Common
Courses
yildraybulut@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-3555-4487
Bartın / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Otoportre, Şiir, Sanatçı.

Abstract

Bedri Rahmi Eyüboğlu is an important personality who dedicated himself to developing culture and art, created his works with this aim, and tried to make society progress in this way. His passion for art and literature, especially poetry, made him create successful works that can be studied on. It is possible to reach some information such as the artist's biography, personality, and view of life through these works. Not every artist prefers to have clue about his biography and view of life in his works. But Bedri Rahmi Eyüboğlu is not such an artist. He shared information about himself and revealed historical data in most of his works. Lines under his portrait paintings and poems named as self-portrait are adequate evidence. In this study, Bedri Rahmi Eyüboğlu's thoughts about life and himself will be tried to reach through examples of mentioned poems and explanations in this study.

Keywords

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Self-Portrait, Poetry, Artist.

Başvuru/Submitted: 22/02/2022

Kabul/Accepted: 23/05/2022

Makale Bilgileri

- Etik Kurul Kararı:** Etik kurul kararından muaftır.
- Katılımcı Rızası:** Katılımı yok.
- Mali Destek:** Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
- Çıkar Çatışması:** Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- Telif Hakları:** Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
- Değerlendirme:** İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
- Benzerlik Taraması:** Yapıldı – iThenticate.
- Etik Beyan:** sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
- Lisans:** Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

- Ethics Committee Approval:** It is exempt from the ethics committee approval.
- Informed Consent:** No participants.
- Financial Support:** The study received no financial support from any institution or project.
- Conflict of Interest:** No conflict of interest.
- Copyrights:** The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
- Assessment:** Two external referees / Double blind.
- Similarity Screening:** Checked – iThenticate.
- Ethical Statement:** selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
- License:** Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Millî Mücadelenin zorlu şartlara ve türlü imkânsızlıklara rağmen kazanılmasının ardından ilan edilen yeni yönetim şekli cumhuriyet ile birlikte toplumun siyasi ve sosyal açıdan birçok değişim ve gelişim yaşaması olağandır. Bu değişim ve gelişimler birbirini besleyen, tetikleyen, birbirinden bıçakla kesilmiş gibi ayrı düşünülemez olan durumlardır. Örneğin edebî gelişmelerin, tutumların ve eser içeriklerinin önceki dönemlerde de siyasi gelişmelere paralel olarak belirlendiği, şekillendiği ve yol aldığı unutulmamalıdır.

Cumhuriyetin hemen sonrasında oluşacak, kabul görece ve gelişecek edebî yapının nasıl olması gerektiği konusunda edebî şahsiyetler tarafından yeni anlayışlar sergilenmiş ve bu anlayışlar doğrultusunda da birçok edebî akım etkin hâle gelmiştir. Bu akımlardan biri hatta birincisi Memleket Edebiyatı akımı olmuştur. Bu akımın birinci olarak adlandırılmasının sebebi, başlangıç emarelerinin cumhuriyetten sonra değil, II. Meşrutiyet sonrası görülmüş olmasıdır. Savaşın kazanılması, düşmanın bertaraf edilmesi, yeni kurulacak olan ülkenin çeşitli zorluklar ve imkânsızlıklar içinde olması bazı edebî şahsiyetleri harekete geçirmiş ve bu şahsiyetler millî birlik ve beraberlik adına kendilerinin de vazifeli olduğunu düşünmüşlerdir. Bu şahsiyetlerce özellikle Anadolu coğrafyası ele alınmış ve ülkenin kalkınması ön planda tutulmuştur (Enginün, 2008, s. 39).

II. Meşrutiyet sonrası, toplumda birçok fikir hareketi kabul görmüş ve kendine taraftar bulmuştur. İslamcılık, Batıcılık / Garpcılık, Adem-i Merkeziyetçilik, Türkçülük / Milliyetçilik olarak belirlenebilecek bu ideolojiler sadece siyasi anlamda değil edebî anlamda da toplumun şekillenmesinde rol oynamışlardır (Bulut, 2021, s. 151). II. Meşrutiyet sonrası oluşan ve gelişimini cumhuriyetin ilanı ile devam ettiren Millî Edebiyat akımının kaynağında Türkçülük / Milliyetçilik fikir hareketi yer almaktadır. Bu akıma bağlı olan edebî şahsiyetlerin özellikle romantik anlayışla eser verdikleri; edebî anlayışlarının ve ürünlerinin merkezine Anadolu coğrafyasını, halkını ve kültürünü yerleştirdikleri ifade edilmelidir (Coşkun, 2015, s. 92). Cumhuriyete, halkın egemenliğine, millî birlik ve beraberlik bilincine inanç bağlamında sıkı sıkıya bağlı olan bu şahsiyetler, kendilerini ve okurlarını yani halkı savaş yıllarının karamsar ve buhranlı havasından çıkarmak istemiş, iyimser bir bakış açısıyla -çoğu zaman da hamaset ve hitabet üslubu kullanarak- coşkun ve güdümlenici ürünler ortaya koymaya çalışmışlardır.

Millî Mücadelenin son ve cumhuriyetin ilk yıllarında roman ve hikâyede konu ve izlek bağlamında Anadolu'ya ve Anadolu insanının yaşamına doğru bir eğilim başlamıştır. Bu eğilim şiirde de kendisini göstermiş; dönemin önde gelen şairleri, kendilerine kaynak olarak folkloru belirleyerek aynı amaçla fakat farklı anlayışlarla ürünler ortaya koymuştur. Enginün, Memleket Edebiyatı akımı içinde düşündüğü bu farklı anlayışları şu şekilde tasnif eder:

“Tasvirde kalanlar (Gözlemci gerçekçiler)”, “Folklor unsurlarını şiire taşıyanlar”, “Hamasî şiirle yiğitlikleri gür sesle anlatanlar”, “Ülke dertlerinin halli için Marksizmi teklif edenler”, “Mistik bakışla iç dünyayı araştıranlar”, “Yunan mitolojisinden hareket edenler” (Enginün, 2008, s. 5).

Bulut, Y. (2023). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun otoportre şiirleri aracılığıyla kendisine ve hayata karşı bakış açısı üzerine bir inceleme. *Selçuk Türkiyat*, (57): 423-444

Doi: 10.21563/sutad.1285287

Bu tasnife göre Bedri Rahmi Eyüboğlu, “Folklor unsurlarını şiire taşıyanlar” grubunda Ahmet Kutsi Tecer ile birlikte yer almaktadır (Enginün, 2008, s. 50). Eyüboğlu ile Tecer’in en büyük ortak özellikleri, iki şairin de halk kültürüne ve edebiyatına son derece önem vermeleri, halkın sosyal ve kültürel gelişimi için - farklı kollarda ve sanat dallarında da olsa - görevler üstlenmeleridir. Her şeyden önce ikisi de birer sanatçı ve öğretmendir. Sanatsal donanımlarını ve bilgi birikimlerini kullanarak halkı -özellikle kültür ve sanat açısından- eğitmeye çalışmışlardır. Sadece edebiyatla değil sanatın başka dallarıyla da yakından ilgilenip ürünler vermişlerdir. Örneğin Eyüboğlu resim, Tecer ise tiyatro dalında ilerlemiştir. Tecer, 1950 yılında Paris’te kültür ateşeliği yapmakta iken (Necatigil, 2007, s. 412) aynı tarihte Eyüboğlu “Bir zamanlar öğrenci iken gittiği Paris’i şimdi bir usta sanatçı gözüyle inceliyordur.” (Erzen, 2007, s. 16) Bu, Eyüboğlu’nun Paris’te ilk bulunuşu değildir. Onun daha önce 1932 yılında, aynı şehirdeki Andre Lhote atölyesinde, resim eğitimi almak üzere bulunduğu ve bu eğitim sırasında bir Türk sanatçısının yaptığı hamam minyatürünü gördükten sonra Türk halk kültürüne olan ilgisinin farkına vardığı belirtilmelidir (Bayer, 2020, s.55). Bu ilgi, sanatçı hayatını kaybedene dek devam edecektir.

Memleket Edebiyatı akımına bağlı olan ve bu doğrultuda eser veren şairler, yazdıkları şiirlerin çoğunda, toplumun geneline hitap etmek adına, birinci tekil anlatım yerine birinci ve ikinci çoğul anlatımı tercih ederler (Coşkun, 2015, s. 92). Ancak bu akıma dâhil olup şiirlerinde iç dünyalarını, çeşitli hususlardaki şahsi fikirlerini belirten; bu şiirler aracılığıyla topluma kendilerini tanıtan ve anlatan şairlerin de bulunduğu ifade edilmelidir. Bir şiir, şairinin kişisel duygu, düşünce ve yargılarından bağımsız düşünülemez. Buradan hareketle Memleket Edebiyatı akımını benimseyen birçok şairin sadece toplumsal şiirler yazmadığı, bireysel konularda da ürünler verdiği sonucuna ulaşılabilir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, şairliği ve ressamlığı birbirinden ayrı düşünmeyen, bu bağlamda sanat dünyasında nasıl anılması gerektiği konusunda serzenişleri olan bir sanatçıdır. Onun her iki dalda verdiği ürünler birbirini tamamlar niteliktedir. Durmuş’a göre şair “(...) resimde şiir ve ışık bütünlüğünü aradığı gibi, şiirinde de resim ve ışık güzelliğini arar.” (Durmuş, 2011, s. 337-338) O, bir yandan resminde kullandığı renklere şiirlerinde yer vermiş öte yandan şiirlerindeki kişileri resimleştirmiştir. Pek çok portre resminin altına portresini çizdiği kişiyle ilgili dizeler eklemiş ve bu dizeler daha sonra kitaplarında başlıklarıyla birer şiir olarak yer almıştır. Şiirlerinde tasvir üslubu açıkça kendini gösterir. Ahenk ve kafiye gibi şiire has unsurları kullanarak adetâ şiir içinde resim yapma yoluyla insanların, eşyaların, manzaraların portrelerini çizer ve onları okurlarına türlü renklerle ve ışık oyunları ile tasvir eder (Kabaklı, 1978, s. 506). Yani o, resim yaparken şairliğinden, şiir yazarken de ressamlığından faydalanmayı bilmiştir. Bu özellikler Bedri Rahmi Eyüboğlu’nu birçok şairden ayırır. Resim kabiliyeti, onun şairliği için kendisine sağladığı bir avantaj olmuştur.

Portre kelimesi için *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*’nde yapılan tanım, “İnsanı konu alarak onun dış görünüşünü, ruhî yapısını anlatan, tasvirin büyük yer tuttuğu yazılar. Portreye yazı ile resim yapmaktır da denilebilir.” (Karataş, 2007, s. 377) şeklindedir. Bedri Rahmi

Eyüboğlu'nun kendi portresini çizdiği yani otoportre türünde çok sayıda şiiri bulunmaktadır. O, şiirlerinde sadece Anadolu coğrafyasını, halkını ve kültürünü işlememiştir. Ana kaynak olarak bunların belirlendiği doğrudur; ancak şairin birçok şiirinde bu kaynaktan beslenmekten ziyade kendini anlatma ihtiyacı içine girdiği görülür. Bu ihtiyacın giderilmesi için yazmış olduğu şiirler, araştırmacıların yahut okurların Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi bir sanatçıyı daha iyi tanımaları adına bir şans olarak düşünülmelidir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Otoportre Şiirlerinin İncelemesi

Bedri Rahmi Eyüboğlu, pek çok şiirinde okurlarına kendini tarif etmiş, hayata bakış açısını genel hatlarıyla belirtmiş, o anki şiiri yazarken içinde bulunduğu ruh hâlini ya da kendisi hakkında hissettiklerini ortaya koymuştur. Bu şiirler için "otoportre" ifadesi kullanılabilir. Genel anlamda otoportre şiirlerden bazılarında yaşanmışlık ifadeleri, şairinin biyografisi ile uyuşmayabilir ya da şiirin içeriğindeki fikirler tam anlamıyla şairinin kendi görüşlerini yansıtmayabilir; ancak Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "*hayata bakış açısını şiirlerine geçirdiği bir başka deyişle yaşanmışlık izlerinin şiirleriyle örtüşme durumu bu düşünceyi kanıtlar niteliktedir.*" (Sali, 2009, s. 67) Sanatçı, bu şiirlerinin çoğunda birinci tekil yani ben anlatımını tercih etmiştir. Kendi hakkında bir şeyler anlatma çabası içinde olduğu ve bu anlatımdan insanların kendisini daha yakından tanıması, anlaması faydasını umduğu düşünülebilir. Hatta onun, sanatçı - eser önceliği karşılaştırmasında sanatçının tarafını tuttuğu şu ifadelerinden açıkça anlaşılabilir:

"... bir sanat adamını tam manasıyla kavrayabilmek için onun eserlerini değil, hayatını benimsemek gerekiyor" (Akt. Sali, 2009, s. 11) "Elma ağacının yalnız meyvesini inceleyip ağacını da ocakta yanarken incelemek ne kadar acayip ise sanat adamının da sadece eserine bakıp hayatına boş vermek o kadar insafsızca bir davranış değil midir?" (Akt. Sali, 2009, s. 12).

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun ortaya koyduğu ürünlerde hayatından parçalar bulmak ve onun hem hayatla hem de kendisiyle ilgili birtakım yargılara ulaşmak mümkündür. Bir sanatçının hayatı, fiziksel ya da ruhsal kişiliği eserinde yer alan göstergeler aracılığıyla da aydınlanabilir. Böylece şairin biyografisinde yer almayan, belki de pek çok kimsenin bilmediği veya ulaşamadığı bilgilere bu şiirler yoluyla ulaşmak mümkün olacaktır.

Şairin yedi şiir kitabında¹ bulunan şiirler incelendiğinde, bunların pek çoğunun otoportre olarak nitelendirilebileceği görülmektedir. Bu otoportre şiirlerden bazıları şairin kendisini ayrıntılarıyla tanıttığı, bu tanıtımın şiirin neredeyse tamamına yayıldığı direkt otoportre şiirler iken bazıları ise dizeler arasında kalan tanıtımların ve anlatımların bulunduğu dolaylı otoportrelerdir. Şiirlerdeki anlatımların hangi ölçüde direkt ya da dolaylı olarak kabul edildiğinin belirtilmesi açısından şu örnekler verilebilir:

¹ *Yaradana Mektuplar* (1941), *Karadut* (1948), *Tuz* (1952), *Üçü Birden* (1953), *Dördü Birden* (1956), *Karadut 69* (1969), *Dol Karabakır Dol* (1974) (Necatigil, 2007, s. 184). Şairin bu kitaplarında yer alan şiirlerin tamamı ve yayımlanmamış diğer şiirleri Türkiye İş Bankası Yayınları tarafından Mayıs 2003 tarihinde *Dol Karabakır Dol Bütün Şiirleri* adıyla bir araya getirilmiştir.

Direkt otoportreye örnek olarak *Türküler Dolusu* adlı şiirdeki

“Yerliyim yerli olmasına

İlmik ilmik damar damar

Yerliyim

Bir dilim Trabzon peyniri

Bir avuç tiftik

Bir çimdik çavdar

Bir tutam Şile bezi gibi

Dişimden tırnağıma kadar.

Ressamım

Yurdumun dağından taşından sürüp gelir nakışlarım

Taşımaya toprağıma toz konduranın

Alnını karışlarım

Şairim şair olmasına

Canım kurban şiirin gerçeğine, hasına” (Eyüboğlu, 2018, s. 193-194).

dizeleri; dolaylı otoportreye örnek olarak ise *Açıl Toprak Açıl* şiirinde yer alan “*Açıl toprak açıl / Bağımda gün görmemiş bir sürü bahar / Bizim bir tutamı yeşermedik bahçelerimiz var*” (Eyüboğlu, 2018, s. 23) dizeleri gösterilebilir. Dolaylı olarak kabul edilen otoportrelerde şair tarafından verilen bilgiler veya varılan yargılar şiirin tamamına dağılmamış, bazen bir dizede bazen de küçük bir kısımda yer almıştır. Bu çalışmada üzerinde durulacak olan otoportreler, şairin direkt otoportre olarak kabul edilebilecek şiirleridir.

Yaşamaya Dair Otoportreler:

Bu gruba giren otoportrelerde şairin genel anlamda hayatla ilgili görüşleri, ikilemleri, çıkmazları ifade ettiği, bir yandan da kendisiyle ilgili bilgiler verdiği şiirleri incelenmiştir.

Bir Şahit Aranıyor adlı şiir, şairin otoportre şiirleri içinde önemli bir yere sahiptir. Onun yaşamaya karşı olan derin tutkusunu bu şiirde görmek mümkündür. Yaşadığı her anı dolu dolu geçiren, kaybedeceği bir dakikası bile olmadığını düşünen ve böyle bir hayat tarzı benimseyen şairin, bu şiirde insanları ve doğayı yaşadığı hayatın şahidi olarak gördüğü belirtilmelidir:

“Yaşadım!

Erik ağaçları şahidimdir

Yıldızlar şahidimdir.

Yaşadım!

Avuçlarımın gücü yettiği kadar

Dağları, kadınları, meyveleri” (Eyüboğlu, 2018, s. 50).

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun *Yaradana Mektuplar* adlı kitabında yer alan şiirler genel itibarıyla şairin Allah'a, yaşama ve ölüme bakış açısını sergiler. Çelik, şairin tüm şiirleri arasında bu bakış açısının yer aldığı şathiye tarzında on iki şiiri bulunduğunu belirlemiştir (Çelik, 2005, s. 53). Şair bu şiirlerde sorgulayıcı ve eleştirel bir tavır içindedir. Bu tavrı sergilemesindeki amaçlar, varlığı ele almak, Allah'a var ve yok olmanın sırlarını sormak, yaşam sonrası belirsizliğinin neden olduğu muammayı çözmek, ölüm karşısındaki umutsuzluk ve çaresizlik hissinden kurtulmaktır. Bu bağlamda içinde biriken soruları ve vardığı sonuçları Allah ile konuşarak içinden atmaya çalışır. Söylediklerine bir yanıt alamayışı da onu karamsar bir hâle sürükler.

Şair, bu kitapta yer alan *Dördüncü Mektup* adlı şiirde, Allah'ın kudretine ve yarattığı mübarek varlıklara karşı duyduğu hayranlığı ifade etmektedir. Bu şiir ile Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Allah'a, ahirete, peygamberlere ve kitaplara iman eden bir şair olduğunu öğrenmek mümkündür:

"Işık gibi südün
İnsan gibi dölün
İsâ gibi kulun
Kur'ân gibi dilin var.
Ben senin hayranınam!

(...)

Bu can âzat!

Beni cennet kapısında gözet

Senden bana kalan dünya

Benden sana kalan ahret.

Ben senin hayranınam!" (Eyüboğlu, 2018, s. 11).

Beşinci Mektup adlı şiir, şairin eğer kendi kendini yaratma kudreti olsaydı neler yapacağını anlattığı bir şiirdir. Şair bu şiirinde günahlarından ve şüphelerinden arınma, ağırlarından kurtulma, sevdiğini yüceltip sevmediklerini kendinden uzaklaştırma, zamanı durdurup hatta yok edip öte dünya için pazarlık etmeden yaşama isteğini belirtmektedir. Bu şiir, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun ruhsal otoportrelerinden biridir ve özgür ruha sahip bir şairin dizelerini içermektedir. Kendini özgür, başıboş bir beygire benzeten şair, insanoğlunun elinden çıkma kural ve yapıları önem vermemektedir:

"Bir beygir olur insanoğlunun asfaltına işer,

Sevgilimi gördüğüm yerde kişner,

Sevmeliklerime de basardım çiftiyi.

Kendimi kendim yaratsaydım,

Kendimi kendime göre yaratırdım." (Eyüboğlu, 2018, s. 13).

İstida adlı şiirde şair, insanoğluna karşı olan bıkkınlığını dile getirmeye devam etmektedir. Bu şiirde şairin, Allah'a yakarış üslubuyla seslendiği görülmektedir. Şair, Allah'ın yıldızlarının ışığı aracılığıyla içinde taşıdığı karanlıkları aydınlatabilmek

hevesindedir (Durmuş, 2001, s. 241). O'ndan yaşamı adına kendi payı ne ise vermesini, gözünün yükseklerde olmadığını belirtir. İnsanlardan uzak olmayı ve kimseye minneti olmamasını ister. Bu hâl içinde seve seve canını verebileceğini, kendini O'na teslim edebileceğini ifade eder: “Yalnız senin ellerin gezinsin ömrümde / Beni yalnız sen mahkûm eyle sen azat / Ve yalnız sen canımı iste benden ki / Nereye saklayacağımı şaşırmadan vereyim.” (Eyüboğlu, 2018, s. 14)

Bir sonraki şiir olan *İkinci İstida* şiirinde ise şairin Allah karşısındaki bütün teslimiyetine rağmen kendini bir köle gibi hissetmek istemediği yargısına ulaşılabilir. Allah'ın koyduğu ve yeryüzünde insanların koşulsuz uyduğu kurallara karşı olan eleştirel tavır bu şiirde kendini göstermektedir:

“Bensiz boy atsin başakların
Bensiz kabarsın karpuzların
Çilekleri yaratırken bana mı sordun.
Beni rezil rüsvay etme Tanrım
Ben bir misafir kulunum
Kölen değil, kölen değil.” (Eyüboğlu, 2018, s. 15).

Şairin, Allah'ın verdiği candan ötürü O'na müteşekkire olduğu ortadadır. Can Allah'ın insanlara bir süreliğine gönderdiği bir misafir gibidir. Şaire göre bazen çok kıymetli ve lezzetli bir meyve gibi görünen can, bazen de taşınması çok güç bir yük hâline gelir. Yine de ondan vazgeçmek mümkün değildir. Can, insanlara Allah'ın bir müjdesi olarak kabul edilmelidir. *Can Eriği* adlı şiirde şairin yaşama bağlılık derecesini görmek mümkündür:

“(…)
Bir gölge düştü önüme dedi ki:
Bir yüküm var benden ağır
Bir yüküm var beni taşır
Adı candır.

Toprak dedi ki:
Can Allah'ın yongasıdır
Fakat ben bir deri bir kemik kaldım.
Bir de misafirim var adı candır.” (Eyüboğlu, 2018, s. 20).

Şairin Allah tarafından bahşedilen canı önemseydiği ve konu ettiği bir diğer şiir *Can İlâhisi* adını taşır. Şair bu şiirde Allah'a seslenip maddiyatta gözünün olmadığını, garip ve yoksul da olsa az olanla yetinebileceğini, gerekirse canını bile dostlarıyla bölüşebileceğini ifade etmektedir.

Bir Müşkülümüz Var adlı şiirde, şair hem kendi hem de genel olarak insanlığın merak ettiği bir husus üzerinde duruyor gibi görünmektedir. Şairin burada bir genelleme yaptığı belirtilmelidir. Şair, ya kendi müşkülünü bütün insanlığın müşkülü gibi göstermekte ya da kendisinden bahsederken “biz” zamirini kullanmaktadır. Sorgulayıcı tavır bu şiirde de söz konusudur:

“Ne gülden rengini dilendik
 Ne de gölgesini ayırmak istedik ağacından.
 Olmayacak dualara âmin demedik
 Toprağın delip böğrünü
 Bir ömrün rızkını bir günde yemedik.
 Rüzgâr esti üfürdü
 Ölüm aldı götürdü, boş verdik.” (Eyüboğlu, 2018, s. 22).

Aslını Ararsan şiiri, şairin birinci çoğul anlatımını kullandığı şiirlerinden bir diğeridir. Dünyaya gelen şair ya da insanlar âdeta hazıra konmuşlardır. Dünya çoktan düzenini bulmuş, dönmeye devam etmektedir. Fakat bazı muammalar vardır ki insanın bunları çözmeye gücü yetmez. Şair yaşam karşısındaki çaresiz ve etkisiz hâlini burada bir daha okurlarına hissettirmektedir. Şair bu şiirinde oğluna seslenmektedir:

“Aslını ararsan
 Ne mevsimlerin birbirine değdiği yeri
 Ne bulutları ne karanfilleri
 Ne yıldızların niçin uçtuğunu
 Ne de insanların niçin göçtüğünü biliriz.” (Eyüboğlu, 2018, s. 35).

Onun yaşamaya olan bağlılığını ifade ettiği şiirlerinden biri *Karınca Kaderince* başlığını taşır. Şaire göre hayat bütün öğeleriyle birlikte düşünülmeli ve hayatta yaşanabilecek ne varsa yaşanmalıdır. Hayattan tat almak ve mümkünse hiçbir dakikayı boş geçirmemek gereklidir:

“Ayı ininden
 Yılan deliğinden
 Arzular salkım saçak yerli yerinden
 Sökülüp yaşanmalıdır.
 Karınca kaderince
 Bu can meşrebimce harcanmalıdır.” (Eyüboğlu, 2018, s. 83).

Şairin tarih vererek yazdığı şiirlerinden olan *İnsan Kasidesi*, içinde geçen bilgi ve yorum dolu pek çok dize sayesinde bir otoportre şiir olarak kabul edilebilir.² Bedri Rahmi Eyüboğlu, bu şiirde kendini hep kadınlara ve meyvelere dair şiir yazan bir şair olarak tanımlamıştır. Bu şair, hayat karşısında geç olgunlaşmış; çocukluğa dair emarelerin birer birer kaybolması ve karşısına türlü kişilikteki insanların çıkmasıyla kendi kişiliğini bulabilmiştir. Şaire göre dünyayı kavrayabilmek için insanı tanıyıp anlayabilmek gerekmektedir. Dünya sevgiyle dönmektedir ve insanlığın en büyük gerçeği de sevgidir:

² Son iki dizede bu şiirin 1950 yılında yazıldığı şair tarafından ifade edilmektedir. (Eyüboğlu, 2018, s. 175).

“Bir de gördüm ki insanmış her ne var âlemde
Meğer her şeyin aslı astarı insanmış
İnsan âlemde hayal ettiği müddetçe değil

Aziiiz şair

İnsanları sevdiği kadar yaşarmış.” (Eyüboğlu, 2018, s. 175).

Şairin *Çıkmaz* adlı şiirinde Allah’ı dostu olarak tanımlayıp O’na seslendiği, hayatına ve kendisine dair sorular sorarak içindeki çıkmazlardan kurtulmak istediği görülür. Allah’ın yarattığı güzelliklere karşı duyduğu hayranlığı dile getiren sanatçı, bu güzelliklerin ulaşılmaması güç şeyler olduğunu belirtir ve Allah’a bu sırrın cevabını sorar. Kul olarak elinden bir şey gelmemektedir; ama dostundan bir cevap da beklemektedir. *Sevinsin* adlı şiirde şairin cevaplar beklediği varlık yine Allah’tır. Allah, dünyayı yaşanılabilir bir yer olarak yaratmış ve birçok güzellikle bezemiştir. O’nun kulları olarak birçok marifet sahibi insan vardır ve dünyanın bayındırlığı, şenliği adına çalışan bu kullar bir süre sonra kendilerine verilen can emanetini kaybedeceklerdir. Allah’ın bu emaneti geri alması durumunu anlayamayan ve bu sonucu kabullenemeyen şair, dünyayı terk ederken gözünün arkada kalacağını belirterek Allah’a olan sitemini dile getirmektedir. Şair *Körolası* şiirinde bu konuyu tekraren işlemektedir ve şairin Allah’a olan sitemi devam etmektedir. Yaşamı ölümden ayrı düşünemeyen, bu sebeple yaşamaktan istediği hazzı gönlünce tadamayan şair bu durumdan şikâyetçidir; ama elinden de bir şey gelmemektedir.

Güzel ile Faydalı, şairin hayata karşı faydacı bir şekilde yaklaştığını gösteren bir şiirdir. Şaire göre arının bal yapması, kadının hamur yoğurması ve çocuk doğurması, ağacın meyve vermesi, çiçeğin kokması ve yağmurun yağması gerekmektedir. Kısacası hayatta her şey rolünün gereğini yerine getirmeli ve bu şekilde yaşama fayda sağlamalıdır.

Şairin Kendi Yaşamına / Geçmişine Dair Otoportreler:

Bu gruba giren şiirlerde şairin daha çok kendi yaşamına ait bilgiler verdiği, geçmişindeki bazı yaşanmışlıkları anlattığı görülür. Bu grupta aşkın dışındaki yaşanmışlıklar üzerinde durulacak, şairin geçmişinde yaşadığı aşklara dair otoportreler ise ayrı bir grupta incelenecektir.

Petekkıran şiiri, şairin zaman ve mekân belirttiği otoportre şiirlerinden biridir. Bu şiir, şairin tarihsel veriler sunduğu bir diğer şiirdir.³ Şair henüz beş yaşında iken, Şarkışla ilçesinden geçişi sırasında bir Petekkıran kuşu görür. Al ve mor kanatlarıyla ilgi çeken bu kuşu unutmaz. Otuz beş yıl sonra yani kırk yaşında yine aynı yerden geçen şair, aynı kuşu bir kere daha görür ve gördüklerine inanamaz. Şair, bu kuşun yıllar önce gördüğü kuş olduğuna inanmaktadır ve bu tesadüf onu biraz kuşkulandırmıştır. Bu şiir yoluyla şairin bir memur çocuğu olduğu, kendisine “Mernuş” takma adını koyduğu bilgilerine ulaşmak mümkündür. Ayrıca Şarkışla ve civarı, şairin çocukluğunda yaşadığı coğrafya hakkında ipuçları verebilir.

³ Şiir yazıldığında Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun kırk yaşında olduğu bilgisine, şiirin başlangıç kısmında yer alan dizelerdeki sayısal verilerden ulaşılabılır (Eyüboğlu, 2018, s. 279).

Şair *Sen Büyürken* adlı şiirinde oğluna seslenmektedir. Oğlunun bebekliği sırasında askerlik görevini gerçekleştirmekte olan şair, evlâdının varlığı sayesinde yaşama bağlanmış ve bunu oğlu için bir görev olarak kabul etmiştir. Şair için hiçbir anlamı olmadan da olsa yaşamak artık bir borç gibidir:

“*Sen yumruk kadarken koptu Mehmedim kızılca kıyamet*

Baban olacak kişi de askerdi

Seni bir nar çiçeği gibi kundağında bırakır

Çantasına bir kaç roman

Ve bir kaç paket Serkloryan koyup

Müstahkem mevkie giderdi.

Her gidişinde kendisine şehitlikte münasip bir yer ayırır

Senin yaşaman için dua ederdi.” (Eyüboğlu, 2018, s. 71).

Sen Büyürken şiiri, şairin kendisinden bahsederken üçüncü tekil kişi anlatımı kullandığı bir otoportredir. Bu şiir yoluyla şairin hem oğluna verdiği kıymeti hem de askerlik döneminde hissettiği kimi duyguları anlamak mümkündür.

Şairin hayatı üzerinde muhasebe yaptığı şiirlerinden biri *Paramparça* adlı şiiridir. Şaire göre dünyada birçok şey dört başı mamur bir şekilde bütünlüğüyle yer almaktadır. Ağaçlar, ışıklar, meyveler gibi. Ancak şair bu bütünlükler içinde kırılmış ve parçalanmış hissetmektedir. Büyük bir aynaya benzettiği ve bütün bir kâinatı içine sığdırabileceği dünyası, kırılarak birbirinden uzaklaşmış ve artık toparlanamaz görünen parçalarla doludur. Şair bu parçaları bir araya getirmek ve onları yerlerine tane tane yapıştırmak için büyük uğraş vermektedir. Çözüm için farklı coğrafyalarda bulunmayı bile denemiştir. Tutuşturduğu alev kendini de yakmakta ve şair giderek tükenmektedir. Şairin bu şiiri içinde bulunduğu karamsar ruh hâli ile yazdığı ortadadır:

“*Ağaç bütün*

Işık bütün,

Meyve bütün

Benim dünyam paramparça.

(...)

Yaprak yaprak yapıştırdım

Diyar diyar dolaştırdım

Bir alevdir tutuşturdum

Yandım amma paramparça.” (Eyüboğlu, 2018, s. 85).

Sıkı Tutunun Günahlarım adlı şiire bakarak şairin hiçbir şeyden pişmanlık duymadan, âdeta keşke demeden yaşama hevesi içinde olduğu ve hayatında bunu amaçladığı sonucuna varmak mümkündür. Bu şiirde günahlarını karşısına alıp konuşma yoluyla bir muhasebe gerçekleştirmeye çalışan Bedri Rahmi Eyüboğlu, içinde bulunduğu mesut rehabet hâlimden dolayı rahatsız olmaktadır. Günahlarını

saklamakta ve onları yok sayarak yaşayamamaktadır. Buna rağmen var olan günahlarını saklayışı ona az da olsa haz vermektedir. Günü gelince bir meydanda tüm günahlarını itiraf etmeyi ve böylece çelişkiler içinde kalmaktan kurtulmayı hedeflemektedir:

“Günahlarım!

Ben ıstırap çekmenin şehvetine varamadım

Karnım ağrıyor bilseniz ne kadar mes’udum diye

Bar bar bağıramadım

Sıkı tutunun günahlarım

Allah izin verirse bir gün

Büyük meydanların birinde

Topunuzu azad edeceğim.” (Eyüboğlu, 2018, s. 51).

Hizmetçiler şiiri, şairin geçmişiyile ilgili bilgiler sunduğu açık bir otoportredir. Bu şiirde şair uykusunu bir kardeş olarak görmekte ve gözlerine seslenip onlardan rüya görmeyi dilemektedir. Böylece uykusu ve gözleriyle birlikte bir rüya görmüş olacaktır. Şairin asıl paylaşımında bulunmak istediği ise okurlarıdır.

Şair bu şiirinde okurlarını çocukluğundaki evlerine götürür. O zamanlar şairin ailesiyle yaşadığı evde hizmetçiler çalışmaktadır. Şair bu hizmetçilerin ailesi ve kendisi için verdiği emekleri unutamamıştır. Âdeti hepsinin ellerinde büyümüştür ve bu şiir, onlar için şairin ödemeye çalıştığı bir vefa borcu olarak kabul edilebilir. Hizmetçiler şair tarafından birer birer tanıtılır. Dilber, İkbâl, Ayşe hatırlanan ilk üçünün ismidir. Bunlardan başka isimleri verilmeyen ama Maçkalı oldukları ifade edilen dokuz ve on üç yaşlarında iki kızdan da bahsedilir. Hizmetçilerin ortak özellikleri mutlu bir yaşam sürmeyişleri ve refaha kavuşamamış olmalarıdır. İsimleri verilenler hayatlarını kötü ve üzücü bir şekilde kaybetmiş, Maçkalı kız kardeşler ise buldukları yerden başka bir yere sevk edilmişlerdir.

Bu şiirden, şairin hizmetçili bir evde büyüdüğü, çocukluğunda yer alan kimi öğelere önem verdiği, üzerinden zaman geçse de anılarını hatırladığı, kendisi ve ailesi için verilen emeğe saygı duyduğu sonuçlarını çıkarmak mümkündür:

“Hizmetçiler hizmetçilerimiz

Şu yanda bir fıslıtlı var şaşşa kaldım

Hepsinin dudaklarında benim adım

Halbuki ben onlardan çoğunun

Yüzünü bile unutmuşum

Hepsinin dudaklarında benim adım

Tevekkeli değil ellerinde büyümüşüm.” (Eyüboğlu, 2018, s. 73).

Şairin çocukluk yıllarından bahsettiği ve o yılları nasıl geçirdiği hakkında ipuçları verdiği bir başka şiiri *Biz de Çocuktuk* başlığını taşır. O zamanlarda, ne çok mutlu ne de felâketler içinde olduğunu ifade eden şair; birçok sokak çocuğu gibi çamur, kir, pasak içinde olduğunu belirtmekte ve büyümenin verdiği dertleri henüz taşımadığını

açıklamaktadır. Otoportre şiir olarak kabul edilebilecek bu şiirin genel olarak insanlık adına yazıldığı da düşünülebilir. Şairin biz zamirini kullanması bunun için bir göstergedir:

*“Biz de çocuktuk Allahım
Ömrümüz ne felâket, ne saadetti
Arzularımız çerden çöpten
Dilimiz hazdan
Dinimiz oyundan
Dünyamız acıkmadan ibaretti.
Biz de çocuktuk Allahım
Ekmek elden gelirdi, su gölden
Günlerimiz uzun evlerimiz büyüktü
Ve yağmur çift çubuk için değil
Sadece bizim için yağardı.”* (Eyüboğlu, 2018, s. 87).

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun gündelik yaşamında alkol aldığı ve hayatının son dönemlerinde bu sebeple rahatsızlıklarının arttığı belirtilmelidir. Şairin söz konusu kötü alışkanlığını anlatan ve bu alışkanlıktan dolayı hissettiği pişmanlıklarını içeren birçok şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlere örnek olarak *Sarhoşum*, *Rakı Yeşili*, *Ne Sulu Ne Susuz* verilebilir. Şair *Sarhoşum* şiirinde sarhoş olmayı, var olan insanî kurallardan azadeliği ve kimseyi umursamadan yaşamayı arzulayan bir kişi konumundadır. Bu şiirinde *“Sarhoş olmaktan memnun ve insanların ne düşüneceğini de umursamayan psikolojisinin resmini çizer şair.”* (Ozan, 2011, s. 176) *Rakı Yeşili* şiirinde alkolü bir akrep gibi görmeye başlamış, onun zehrini tadararak hayatını riske atmış bir kişi hâline dönüşmüştür. Artık Azrail'in bile onun hâlini görerek korktuğunu ifade edecek kadar ileri gitmiş olan şair *Ne Sulu Ne Susuz* şiirinde ise bu alışkanlığın kötülüğünün farkına varmış ve kendi sağlığına zarar verdiği için pişman olmuş bir kişi konumuna gelmiştir. Şiir arasına küçük kıssalar ve bir de itiraf metni yerleştirerek hatasını anladığını ifade etmesi, şairin şiiri yazdığı tarihteki ruhsal durumunu anlamak için yeterlidir.⁴ *Ne Sulu Ne Susuz* şiirinde yer alan itiraf metni şu şekildedir:

“Evet yirmi yıldır, her zaman sorar dururum kendi kendime. Nasıl başladım bu zıkkıma? İlk kadehler yüzde yüz “dostlar alışverişte görsün”, ilk kadehler yüzde yüz gösteriş, fiyaka, çalım. Daha sonraları bir tek dayanak: sevişmenin uzaması, kadın. Ama yekûn hanesinde ağır basan kahrolası fiyaka, kahrolası çalım.

Canına yandığımın işi! Bir çocukluk suçunu canımızla ödeyelim.” (Eyüboğlu, 2018, s. 413).

⁴ Şiirin 20 Mayıs 1975'te yazıldığı bilgisi, *Dol Karabakır Dol Bütün Şiirleri* adlı eserde, şiir sonunda belirtilmektedir (Eyüboğlu, 2018, s. 414).

Bedri Rahmi Eyüboğlu, 1911-1975 yılları arasında yaşamış, 64 yıllık ömrünü dolu dolu geçirmiş bir sanatçıdır (Kayabaşı, 2015, s. 687). O, gençliğinde hızlı ve aktif bir şekilde, hayattan zevk alarak yaşamaya çalışmış; ancak ömrünün son zamanlarında alkol bağımlılığı yüzünden sağlık sorunları ile boğuşmuştur. *Yıl Yetmiş Yaş Altmış Dol Karabakır Dol* şiiri, şairin ömrünün son dönemlerinde karamsar bir bakış açısı içine girdiğini okurlara göstermektedir:

“Eskiden yeterdim kendime

Artardım bile

Şimdi ne yapsam nafile

Olmuyor

Olmuyor oğlu olmuyor

İşin kötüsü bir günde

Beş defa akşam oluyor

Dol karabakır dol

Dol karabakır dol” (Eyüboğlu, 2018, s. 335).

“*Dol karabakır dol*” ifadesi şairin pek çok şiirinde kullanmış olduğu bir ifadedir. Şair, bu ifadeyi bir kitabına isim olarak vermiştir. Ayrıca şairin ölümünden sonra yayımlanan ve bütün şiirlerini içeren kitaba da isim olarak yine bu ifade belirlenmiştir. Yukarıda örneklenen *Yıl Yetmiş Yaş Altmış Dol Karabakır Dol* adlı şiirin devamı olarak kabul edilebilecek *Turnel Köprüsü* şiirinde de bu ifadeyi görmek mümkündür. Şairin yaşadığı hiçbir şeyi umursamadığını ve hiçbir şeyden pişmanlık hissetmediğini belirttiği bu şiirde ölüm olgusunu da anmaya başladığını ifade etmek gerekir. Ölümün şair tarafından en açık şekilde ifade edildiği şiir ise *Korkma* şiiridir. Bu şiirde şair işe giderken ölüme rastlar ve ölüm, ona kendisinden korkmaması gerektiğini söyler. Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun bu şiirleri aracılığıyla ölüm gerçeğini kabullendiği ama ölümden korkmadığı yargısına ulaşılabilir.

Aşka Dair Otoportreler:

Bu gruba giren şiirler de pek tabii şairin kendi yaşamına ait bilgilerin öğrenilebileceği şiirlerdir; ancak aşk, şairin hayatında sıklıkla yaşanan bir olgu olduğu ve bu bağlamda şair tarafından yazılmış çok sayıda şiir bulunduğu için bu konuya ait şiirler ayrı bir grup olarak incelenmiştir.

Yar Yüreğim Yar şiiri, şairin günahlarının varlığını bildiği ve bu günahları sevgiliden saklayamayacağını belirttiği bir şiirdir. Günahı insana has bir şey olarak kabul eden şair, sevgiliden yüreğini yarmasını ve böylece içindekileri açıkça görmesini dilemektedir. Günahıyla sevabıyla, gerçekleşmeyen arzularıyla yüreğinde ne varsa sevgiliye göstermek isteyen şair, ölmeden önceki en büyük isteğinin bu olduğunu ifade etmektedir. Belirtilmesi gereken bir başka nokta ise şairin gönlündekileri görebilmek için sevgilinin de bazı niteliklere sahip olmasının şart olduğudur; çünkü şairi anlamak, onun birikmiş hislerini ve yaşadıklarını fark etmek belli bir çaba gerektirmektedir:

“Nar taneleri gibi gülemedim
 Aradım aradım bulamadım
 Kendi ecelimle ölemedim
 Vur neşteri şah damarıma
 Yar yüreğim yar
 Yarabilirsen
 Gör ki neler var

Görebilirsen!” (Eyüboğlu, 2018, s. 55).

Telgrafın Tellerini şiiri, şairin ömrü boyunca kaç kez aşka düştüğünü açıkça belirttiği bir şiirdir. Gerçek aşkın kendisinde yaralar açtığına, bu uğurda yaşadıklarının onu çok üzdüğüne dair itirafları bu şiirde görmek mümkündür. Şiire göre şair hayatı boyunca beş kez aşkı tatmış; ancak hepsinin sonucunda kurşuna dizilmiş gibi hissetmiştir. Bu şiirde de kendisinden “*Mernuş*” şeklinde bahseden şair, duyduğu acılara rağmen her seferinde yeniden aşka düşmesini ya kendinde olmamaya ya da yaşadığı aşkın gerçek olmamasına bağlamaktadır:

“*Telgrafın tellerini arşınlamalı*
 Yâr üstüne yâr seveni kurşunlamalı
 Tam beş defa
 Kurşuna dizildi Mernuş
 Ya kurşunu sıkan YÂR değildi
 Ya kurşun kurşun değildi
 Ya Mernuş Mernuş değildi” (Eyüboğlu, 2018, s. 420).

Şairin aşk temasında yazdığı ve sevgiliyi hayatında nereye koyduğunu anlattığı şiirlerinden bir diğeri *Karanlığın Eti* adlı şiirdir. Bu şiirde kendisini bir meyve ağacına, sevgiliyi ise bu ağacın köklerine benzeten şair, kendisinden yine “*Mernuş*” şeklinde bahsederken sevgiliyi de “*Muzur*” adıyla konuşturur. “*Muzur*”, kendisinin bu ağacın kökü olmadığını, ağacın dalına ansızın konmuş bir kuş olduğunu ifade eder. Bu ağacın karanlık yanı onu belki de korkutmuş, o da geldiği gibi başka bir yöne doğru uçup gitmiştir. Şairin kendisini bir şekilde bırakıp giden sevgiliye / sevgililere hitabı bu şiir yoluyla anlaşılabilir (Eyüboğlu, 2018, s. 423).

Karadut adlı şiir, şairin belki de en bilinen ve en çok tahlili yapılan şiiridir. Bu şiir de bir otoportre kabul edilmelidir; çünkü şairin hayatında yaşadığı en büyük aşklardan biri ve bu aşka karşı şairin hissettikleri bu şiirin temel direğini oluşturur. Şiirin kime, hangi şartlarda yazıldığı üzerindeki hususlar başka çalışmalarda ayrıntılarıyla açıklandığı için burada söz konusu bilgiler tekrarlanmayacaktır. Otoportre anlamında belirtilmesi gereken hususlar ise şairin sevgiliyi yoluna canını serecek kadar çok sevdiğini söylemesi ve türlü sahiplenme sözleri yoluyla onu hayatında nereye koyduğunu ifade etmiş olmasıdır.

Şairin sevgiliye hitaben yazmış olduğu bir diğer şiir *Sitem* adını taşır. Bu şiirin otoportre olarak özelliği, zamanın (yıl ve mevsim olarak) ve mekânın verilmiş

olmasıdır.⁵ Şiirde, karşısındaki sevgiliyi göğsüne saplanmış kara saplı bir bıçağa benzeten şair, sevgiliyle aralarındaki yaşanmışlığın göze, bir sevda gibi değil düşmanlık olarak görüldüğünü belirtir. Bu düşmanlık şairi yormuştur ve şairin başı değirmen misali dönmektedir. *Hüzün Geldi* şiirinde de şair sevda karşısında yorgun düşmüş bir yüreği olduğunu ifade etmektedir. Hayat karşısında pasif kalan şair, akıp giden zamana ve yaşananlara ayak uyduramamaktadır. *Gitti Gider* şiiri söz konusu yorgunluğun, tükenmişliğin ve yıpranmışlığın açıklandığı bir başka şiirdir. Sevgilinin elde edilememesi veya elde tutulamaması, şairi iki gözü iki çeşme ağlatmakta, çaresiz bırakmaktadır. Kavuşamamanın verdiği ıstırap ile şairin âdeta teni bile eskimekte ve gönlü yıpranmaktadır.

Karadut 2 adlı şiire bakıldığında şairin bir yandan sevgiliye hitap ederken bir yandan da kendini tanıtmaya ve kendi hakkında yargılarda bulunmaya devam ettiği görülür. Şair kendini bir beyzade olarak görmekte; vurdumduymaz bir şekilde ve hiçbir şeyi dert etmeden yaşamaktadır. Her şey şairin önüne hazır olarak gelmekte ve şair hayatın zorluklarına karşı kırılğan, umursamaz bir yapı sergilemektedir. Bu zamanlarda sadece sanat kaygısı çektiğini ifade eden şair, sevgiliyle tanıştıktan sonra kişilik anlamında bir başkalaşım geçirmiş ve tabiri caizse adam olma yolunda yürümeye başlamıştır. Şaire hayatı öğreten varlık ise sevgili olmuştur.

Dostluğa Dair Otoportreler:

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun dostluğa ve dostlarına oldukça önem veren; bazı şiirlerinde onları yüceltip bazılarında ise kaybettiği dostları için yaşadığı hüznü anlatan bir şair olduğu belirtilmelidir. *Arkadaş Dökümü* böyle şiirlerden biridir:

“Evvelâ dişlerimiz döküldü

Sonra saçlarımız

Arkasından birer birer arkadaşlarımız

Şu canım dünyanın orta yerinde

Yalnız başına yapayalnız” (Eyüboğlu, 2018, s. 297).

Dostluğumuz şiiri, aynı doğrultuda yazılmış bir şiirdir. Bu şiirde şair, dostluğun tanımını yapmakta, onu sırasıyla güzel bir kuşa, kitaba, havaya, suya, ekmeğe, fistana ve bileziğe benzetmektedir. Şaire göre her halükârda korunması, üzerine titrenmesi gereken bir varlık olan dostluk kavramı gereksiz çalımlara, kibre ve yersiz gurura yenilmemelidir. Dostlar herhangi bir sebepten kaybedilince onların yerini doldurmak oldukça zor olacaktır. Bu bakımdan dostluğun ve dostların kıymeti bilinmelidir.

Arkadaşın Var mı Ondan Haber Ver Ondan Ötesi Kaç Para Eder adını taşıyan şiir, şairin hayatında dostluğa ne kadar önem verdiğini gösteren bir diğer şiirdir. Şair bu şiirinde tarih vererek geçmişi anmaktadır.⁶ Ona göre arkadaşlık, Paris kadar büyüktür. Bu noktada şairin Paris'e olan hayranlığı da anlaşılmaktadır. Adına kurban olunacak

⁵ Şiirin içindeki verilere göre zaman 1946 yılı, mevsim sonbahar ve mekân da zeytin ağaçlarının bulunduğu bir alandır (Eyüboğlu, 2018, s. 111).

⁶ Şair, şiirde vefatından iki yıl öncesinin tarihini vermiş ve bu tarihte 60 yaşında olduğunu belirtmiştir (Eyüboğlu, 2018, s. 436).

kadar değerli bir olgu olan arkadaşlık / dostluk, herkese nasip olmayan bir nimettir. Şaire göre insanın bir tane arkadaşı da olsa bu her yaşta şükredilecek bir şeydir.

Doğaya Dair Görüşlerinin Yer Aldığı Otoportreler:

Şairin *Oğlum Mehmed'e* adını ve *Ağaçlarımızı Takdim Ederim* alt başlığını taşıyan şiirinde, doğaya ve doğal güzelliklere ne denli önem verdiği anlaşılmaktadır. Oğluna bir şeyleri örneğin bazı insanî değerleri öğretme hevesinde olan şair, böylece iyi bir baba olduğunu da kanıtlamaktadır:

“Şu karşığı yeşil yumağa ağaç derler

O da senin gibi elimizde büyüdü

Yalnız ne altını kirletir

Ne de öksürürdü

Biz bu ağaçları uzak ormanlardan getirdik.

Meyveleri zehir zıkkım

Dalları diken içersinde,

Köklerini köstebekler kemirirdi

Biz bu ağaçlara evlât gibi baktık tosunum” (Eyüboğlu, 2018, s. 32).

Bir Dilim Deniz şiirinde şairin doğaya ve özellikle de denize verdiği önem *“Tadına tuzuna doymuş değilim”* (Eyüboğlu, 2018, s. 231) dizesiyle kendini göstermektedir. Ona göre her şey denizle başlayıp denizle bitmelidir. Deniz şair için bir değer ölçütüdür. Şairin toprağa karşı denizi seçtiği bir diğer şiir *Tuz* adlı şiirdir. Üçer dizelik üç kısımdan oluşan bu şiirde belli seçenekler arasında kalan şairin, hangi seçenekleri tercih ettiğini ifade edişi görülür. Örneğin kendisiyle sevgili arasında kalan şair, sevgiliden yana tavır aldığını belirtir. Şiirde bulunan *“Bir yanım ben / Bir yanım sen / Senden yanayım.”* (Eyüboğlu, 2018, s. 264) ifadeleri, sadece iki ayrı seçenekten birini seçme işi olarak algılanmamalıdır. Şair kendisini iki ayrı tarafın bir arada bulunduğu bir yapı olarak da göstermek istemiştir. Buradan hareketle öne sürülen seçeneklerin her birinin şairde zaten bulunduğu anlamına ulaşılabilir.

Kaçış Temasında Yazılmış Otoportreler:

Beni de Götürün şiiri, kaçış temasında yazılmış karamsar bir şiirdir. İçinde bulunulan / yaşanılan mekândan veya zamandan kaçış isteği teması, Türk edebiyatında pek çok şairin şiirlerinde yer verdiği bir temadır. Karamsarlık içinde ve bunalım hâlinde olan şair, çoğunlukla bir araca binip uzak ve huzurlu diyarlara gitmek ve insanlardan kaçmak isteğindedir. Maddî varlıkları umursamadığı anlaşılan Bedri Rahmi Eyüboğlu, şiiri bu ruh hâli içinde yazmıştır:

“Beni de götürün yolcular

Yeşeren yüreğimi söküp önünüze atayım,

Beni de götürün yolcular

Dişlerimi Çin'de, saçlarımı Buhara'da satayım,

Kulunuz olayım, yolcular, köleniz, götürün!

Çok uzaklardaki yıldızlı geceler

Yirmi beş yaşına masal söylemesini bilirler

Çok uzakların güzel olduğunu bana onlar söylediler.” (Eyüboğlu, 2018, s. 44).

Bu temadaki bir başka şiir ise *Yollara Yollara* adını taşımaktadır. Şair, dostlarını kaybettiğini, bundan böyle hayata karşı bir desteği kalmadığını belirtir. “*Ölmüş eşek kurttan korkmaz*” (Eyüboğlu, 2018, s. 183) atasözüyle artık kaybedeceği başka şeyinin olmadığını, hiçbir şeye karşı korkusu kalmadığını ifade eder. Kendisinde yaşamak için az da olsa güç bulunduğunu söyleyen şair, oğluna beraber yola düşmek için çağrıda bulunur:

“Daha dağarcıkta balımız var

Damarda deli bir kanımız var

Kuş gibi çirpınır canımız var

Gel bir sefer eyleyelim

Düşelim yollara yollara” (Eyüboğlu, 2018, s. 183).

Sanatla İlgili Otoportreler:

Bedri Rahmi Eyüboğlu için sanat, âdeta hayatta olma sebebidir. Hayatı boyunca sanatla ilgilenmek, kendisini sanata ve sanatçılığa adamak hevesinde olan sanatçı, çocukluğundaki ve gençliğindeki başarısız ve üzücü okul hatıraları sebebiyle başka bilim dallarına yönelmeyi ve o dallarda gelişmeyi tercih etmemiştir. O, sanat dalları arasında da ikilem yaşayan bir sanatçıdır. Şiiri de resmi de bırakamaz. Birini bıraksa diğerdenden ayrılamaz. Onun bu ikilemini, ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu’na, 17 Mart 1927 tarihinde yazdığı bir mektuptaki bir otoportre şiirinden anlamak mümkündür (Kayabaşı, 2015, s. 693). Şiir, *Dol Karabakır Dol Bütün Şiirleri* kitabında *Yakarış* adıyla yer almaktadır:

“Yarabbi ya akıl ver... ya verdiğini de al...”

Ya bana bir yol göster, ya da yerden yere çal.

Bu dört duvar cendere gibi beni sıkıyor.

Ne zamana kadar bu ayıp beni sıkacak

Korkarım ben çıkmadan buradan canım çıkacak.

Sanatın ocağında bir alev olmak derdim;

O zaman ne gelecek bir kederin tortusu

Ne öğretmen korkusu, ne de sıfır korkusu” (Eyüboğlu, 2018, s. 361).

Direkt otoportre olarak kabul edilebilecek şiirlerin tasnifi gerçekleştirilirken şairin söz konusu şiirde genel itibarıyla hangi konuya, olaya ya da olguya yaklaştığı göz önüne alınmıştır. Burada belirtilmelidir ki bazı şiirler birkaç grupta birden düşünülebilir; çünkü şair çok yönlü şiir anlayışı içinde, hem genel olarak yaşamayı ele almakta hem de kendi yaşamından kesitlerle şiir konusunu oluşturabilmektedir. Örneğin doğayı konu edindiği bir şiirinde yine geçmişinden bir bilgiye ya da sevgiliyi hayatında nereye koyduğuna dair bir görüşüne ulaşmak mümkün olabilir. Tüm bu şiirlerin ortak özelliği ise farklı konuları bir arada içermeleri, buna rağmen içlerinde

şairin kendisiyle ya da hayata karşı bakış açısıyla ilgili bilgilerin yer alması, bu bilgi ve yargıların şair tarafından yani birinci ağızdan, okurlara aktarılmasıdır.

Sonuç

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Memleket Edebiyatı akımına uygun eserler veren, hayatı boyunca gerçekleştirdiği faaliyetlerle “sanatçı” olarak adlandırılması gereken değerli bir şahsiyettir. Resim sanatındaki başarısı onun bir ressam olarak anılmasını, edebiyat ve özellikle de şiir alanında ortaya koyduğu ürünler ise bir şair olarak bilinmesini sağlamıştır. O ise kendisini herhangi bir tarafa daha yakın olarak görmez. Bu iki sanat dalı, Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun kalbinde aynı derecede yer edinmiştir.

Sanatçının biyografik hayatı ve genel olarak hayata karşı bakış açısını öğrenebilmek adına, yazmış olduğu otoportre şiirlerin esas alınması gerekmektedir. Şairin yazmış olduğu otoportre şiirlerinde genel olarak yaşam ve sonrasına dair değerlendirmelerini, kendi yaşam hikâyesinden parçaları, yaşadığı aşkları ve bunlara bağlı hayal kırıklıklarını, bu kırıklıklardan dolayı gönlünde oluşan, bulunduğu hâl ile mekândan kaçış düşüncesini, onu bu düşünceden uzaklaştıran dostlarına duyduğu özlemi, dostluk kavramına verdiği önemi, doğaya karşı olan hassasiyetini ve hayatının belki de en kıymetli şeyi olan sanata karşı duyduğu tutkuyu anlattığı sonucuna varılmıştır.

Şairin yaşamaya büyük bir hevesle bağlandığı, ömrünün her anını dolu dolu geçirmek niyetinde olduğu, ölümü ve ölüm sonrasını anlamlandıramadığı, bunun sonucunda da Allah’a yakarıp sorularına bir cevap aradığı görülmektedir. Hem kendisinin hem de sevdiklerinin, dostlarının canını çok önemseyen, bu bağlamda Allah’a kuvvetli bir şekilde iman eden şair, O’nun tarafından bahşedilen bu dünyayı ve doğayı bir nimet olarak görmektedir. Dünyada özellikle de dostlarla veya aşkla geçirilen her gün şair için bir kıymettir. Doğa ise korunması, kollarına gereken bir lütuftur. Bir memur çocuğu olan, hayatında bu sebeple pek çok kez coğrafya ve dolayısıyla sosyal çevre değiştiren, tanıyan şairin bu hususlara önem göstermesi anlaşılabilir bir durumdur.

Aşk şaire göre yaşanması bir duygudur. Aşksız bir Bedri Rahmi Eyüboğlu düşünülemez. Bu yargıya şairin, yaşadığı aşkları içeren otoportre şiirlerinden ulaşmak mümkündür. *Telgrafın Tellerini* şiirinden edinilen bilgiye göre şair, hayatında beş kez büyük ve tutkulu aşk duygusu içine düşmüştür. Ayrıca onun aşk duygusuna ve yaşadığı aşklara ne denli kıymet verdiği *Karanlığın Eti* şiirinde kendisini ağaca, köklerini ise sevgiliye benzetmesiyle ispatlanmış olur. Görüldüğü üzere şair, aşksız bir yaşam düşünmemektedir. Öte yandan aşkın kendisinde hissettirdiği acılar ve hayal kırıklıkları, günlük yaşamın çıkmazları ve sıkıntılarıyla birleşince, şairin içinde bulunduğu hâlden ve mekândan uzaklaşma isteği içine girdiğini de bazı şiirlerde görmek mümkündür.

Son olarak şairin hayatının her döneminde, yüreğinin merkezinde sanat yapmak, sanatı geliştirmek, halkı sanat ve kültür açısından eğitmek gayesinde olduğu ve bu bağlamda *Yakarış* adlı bir otoportre şiir yazdığı belirtilmelidir. Öyle ki şair, bu şiirinde sanat uğruna bir karar verebilmek için canını bile vermeye hazır olduğunu ifade eder. Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi sanatçılar, sanatın ve kültürün gelişimi açısından sadece

Türk halkının değil diğer dünya halklarının da hayatlarında bulunması gereken yeri dolmaz şahsiyetlerdir.

Extended Abstract

Bedri Rahmi Eyüboğlu, having an important role in the development of Turkish culture and art with his successful works of art and literature in Republican era and later, deserving named as “artist” and “teacher” educating and leading the art-lover youth who follows him and tries to walk in his steps, is an important personality. Using his cultural and artistic experiences, his increasing knowledge for public development and progress is Bedri Rahmi Eyüboğlu’s another considerable aspect.

The artist started to take interest in the literature branch of art, and the poetry branch of literary. Because of this interest, he entered the literature world with publishing poems in some literature magazines. His interest and love of art in his early ages is not only regarded with poetry but also made him develop in art. Bedri Rahmi Eyüboğlu produced gradually successful works with the help of educating himself in early ages with his interest of poetry and art and in the following years he reached a level that he can educate others. His domestic and foreign experiences, his academy education, his workshop experiences made him developer and culture-bearer for Turkish culture and art. He worked non-stop and dedicated himself for developing one of the literary movements that emerged after announcement of Turkish Republic, even named as the first one of these movements, “Memleket Edebiyatı” (The National Literature), public movement and progress, staking a claim on Anatolian geography for the sake of people, reminding Anatolian people to the chairman and intellectuals, producing works for this aim. He had the idea that an artist’s the biggest power is his art and thought that art is for public’s sake and to do this, he aimed to use folklore, in other words popular knowledge as raw materials for his works. One of the reasons of using public elements such as their lifestyle, reliefs, customs, in other word, their culture, and narrating public to public, in his poems and paintings is that. With the help of this, he found a way of transferring not only culture but also his art’s details from a generation to another.

Bedri Rahmi Eyüboğlu regarded both poetry and painting as the most important things in his life and art. However, he never thought these two unique branches of art separated from each other in his life. Feeling the sorrow for not being regarded as a “poet” or as a “painter” in full way, having reproaches of art for that, he expresses that he is not able to understand why it is needed to separate these two branches of art. According to him, compulsions about that are very unnecessary and harmful for the sake of art. These compulsions are the ones that discourage, delay, and even stop the works. Bedri Rahmi Eyüboğlu wrote a letter to his brother Sabahattin Eyüboğlu, who is an artist like him, about his ideas and reproaches. His poem that is in the letter has the sayings that show he feels stuck between the mentioned two branches of art and with this poem, readers can learn Eyüboğlu’s artistic worries.

An artist is free for expressing himself in his works. It is possible to access the information about the mentioned artist’s biography, point of life and himself, lifestyle with analyzing these works. Self-portrait studies are regarded very important historical

documents for researchers. On the other hand, not every artist may prefer to have self-examples in his studies. There are artists who want his readers to find a part of themselves and produce their works putting themselves in their reader's shoes. Bedri Rahmi Eyüboğlu is in the first one of these two groups. He shared direct historical information in some poems, he gave information about time, place, age, circumstances, intentionally or unintentionally, mentioning not only time but also place and made an impression with the help of these self-portrait poems. This impression came about not only in his poems but also in his paintings- especially portraits. He wrote lines about the person in the painting, under the portraits that he painted. So, he expressed his feelings and ideas, in a short way, he narrated that person. Later, these lines are seen as the poems in his poetry books. He met his need of narrating himself with the help of self-portrait poems and paintings and the lines under these ones. Also, he provided useful information for the artists and researchers who follow him. In this study, the poet's self-portrait poems of all his poems are selected, these mentioned poems are categorized and exemplified according to their subjects and with the help of these examples, artist's some biographical information, his values, his lifestyle is tried to be enlightened.

Kaynakça

- Bayer, Z. C. (2020). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun yazılarında halk türkülerimiz, mısralarında türküler dolusu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(29), 53-71. doi: 10.12981/mahder.673552.
- Bulut, Y. (2021). *Yeni Türk edebiyatında edebî dönemler ve şahsiyetler*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Coşkun, B. (2015). Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında millî romantik şairler. Â. Gür, E. Engin (Ed.), *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı içinde* (s. 87-111). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çelik, M. (2005). Türk edebiyatında şathiyeye geleneği ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şathiyeleri. *İlmî Araştırmalar*, 0(19), 49-58. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmiadeti/issue/6496/86060>. Erişim tarihi: 15.02.2022.
- Durmuş, M. (2001). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinde ışık ve renk unsuru. *Türkoloji Dergisi*, 14(1), 239-254. doi: 10.1501/Trkol_0000000124.
- Durmuş, M. (2011). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinde Anadolu. M. K. Arslan, A. M. Coşar, K. Üçüncü (Haz.), *Trabzon tarih ve kültür yazuları - Uluslararası Trabzon ve çevresi kültür ve tarih sempozyumu (16-18 Mayıs 2006)*, *Dil ve edebiyat*, (C. 2) içinde (s. 337-344). Trabzon: Türk Ocakları Trabzon Şubesi Yayınları.
- Enginün, İ. (2008). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erzen, R. M. (2007). *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiiri üzerine bir araştırma* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Eyüboğlu, B. R. (2018). *Dol karabakır dol bütün şiirleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kabaklı, A. (1978). *Türk edebiyatı* (C. 3). İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları.
- Karataş, T. (2007). *Edebiyat terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kayabaşı, Ö. (2015). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirinde kadın. *Turkish Studies International Periodical for the Languages and History of Turkish or Turkic*, 10(12), 687-708. doi: 10.7827/TurkishStudies.8378.
- Necatigil, B. (2007). *Edebiyatımızda isimler sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Sali, K. (2019). *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinde otobiyografik izler* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Ozan, S. (2011). *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinde görsellik* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.